

peter barnes

**ČTRNÁCTÝ
HRABĚ
GURNEY**

přeložili:
luba * rudolf
pellarovi

režie:
BEDŘICH JANSA

ODCHÁZEJÍCÍ SVĚT

Dnes jednapadesátiletý anglický dramatik Peter Barnes vstoupil na divadelní kolbiště vskutku impozantně. Než napsal svoji první hru, kterou je Čtrnáctý hrabě Gurney, byl téměř neznámým filmovým kritikem a scenáristou. Tato činnost ho naučila pracovní kázi a především mu přinesla finanční zabezpečení, aby se mohl po dva roky nerušeně a soustředěně věnovat své dramatické prvotině. Premiéra byla koncem roku 1968 v Nottinghamu, o rok později byla uvedena v Londýně a za krátký čas se dočkala i filmového přepisu s P. O'Toolem v titulní roli. V roce 1969 obdržel Peter Barnes za tuto hru Cenu Johna Whitinga.

Autor sám se hlásí především k B. Brechtovi, ale jeho hra ukazuje na hlubokou znalost celé moderní světové dramatiky a formální stránka hry přináší ozvuky alžbětinské dramatiky, jak autor sám potvrzuje podtitulem hry, kterou označuje jako barokní komedii. Jde mu především o barokní bohatost v použití formálních prostředků alžbětinského

dramatu, které záměrně propojovalo styl i žánr, kdy z přísně logických situací vyrůstají scény často připomínající až varietní čísla.

Po myšlenkové stránce je Peter Barnes pokračovatelem kritické větve anglické dramatiky útočící na tak zvané vyšší a vládnoucí vrstvy anglické společnosti. V tomto smyslu je přímým pokračovatelem G. B. Shawa a jeho kritického, až bořitelského útoku na všechny „svaté“ hodnoty britského impéria.

V rozhovoru pro časopis Guardian řekl autor o své hře: „Nepovažuji svoji hru za pouhý výpad proti britské aristokracii a jejím třídním výsadám, nýbrž za jakýsi širší pohled na společnost jako celek, společnost, která uctívá vnější okázalost a pro kterou jemnocit, láska a něžnost jsou abnormální odchylky. Když nám někdo řekne, že v ně věří, přivede nás do rozpaků. Já sám jsem dokonce v rozpacích teď, když o tom mluvím. Člověk si připadá tak nějak trapný. Kdežto slov, jako je síla a necitelnost, používám bez jakýchkoli rozpaků, protože ta jsou přijímána docela samo-

zřejmě. Když jsem tuto hru psal, nemyslel jsem speciálně na fašismus, ačkoli na něj ji lze aplikovat.“

V těchto slovech je také myšlenkové poselství Barnesovy hry. Dramatický oblouk příběhu je určován shawovsky paradoxním hrdinou – 14. hrabětem Gurneyem. Schizofrenický hrabě vstupuje do příběhu s ideálem všespasitelné vzájemné lásky, který chce přenést na své okolí. Boj o uchování rodového majetku (jde o naprosto záměrnou paralelu s bojem o uchování „velikosti“ Anglie), přivede hlavního hrdinu ke zcela opačnému poznání a životnímu postoji.

„... Lásky bez strachu neexistuje. Bůh, obušek světa, dře kůži, probodává, tiská, mrzačí svým mečem, rukou, kopím, halapartnou. Zapomněli jste, jak se trestá, moji urození lordi. Silní musí ovládat slabé. To je první zákon vesmíru – odjakživa byl a vždycky bude až na věky věkův. Slabí by znovu přenechali naši planetu krabům a pravěkému bahnu. Tvrdí přežijí, povolní rychle propadnou

zkáze.“ Těmito slovy vstupuje 14. hrabě Gurney mezi vládnoucí třídu Anglie a zároveň odstraňuje všechny pochybnosti o své normalnosti. Tento umírající svět velkého impéria je možno zachránit pouze prostředky, které mají tak blízko k fašismu.

kb

OBSAZENÍ

13. hrabě Gurney	zasloužilý umělec Miloslav Holub
ceremoniář	Josef Ross
Daniel Tucker	Přemysl Matoušek
biskup Lampton	František Šec
sir Charles Gurney	Petr Pelzer
Dinsdale Gurney	Roman Hájek
lady Claire Gurneyová	zasloužilá umělkyně Vlasta Vlasáková, laureátka státní ceny K. G.
Matyáš Peake	Stanislav Malý
14. hrabě Gurney	Jiří Čapka
dr. Pavel Herder	Bedřich Kolliner
paní Treadwelová	Naděžda Letenská
paní Piggot-Jonesová	Jana Vochočová
Grace Shelleyová	Alexandra Gasnářková
McKyle	Václav Antoš
asistent	Josef Ross
Kelso Truscott	Miroslav Horák
detektiv	zasloužilý umělec Karel Vochoč
inspektor Brockett	Karel Bartoň
seržant Fraser	Josef Ross, Zdeněk Mach, Ladislav Široký,
sluhové, lordi	Jaromír Plíšek

Představení řídí: Miroslav Bílek
Text sleduje: Věra Kohoutová

Výtvarník scény: národní umělec Ladislav Vychodil j. h.

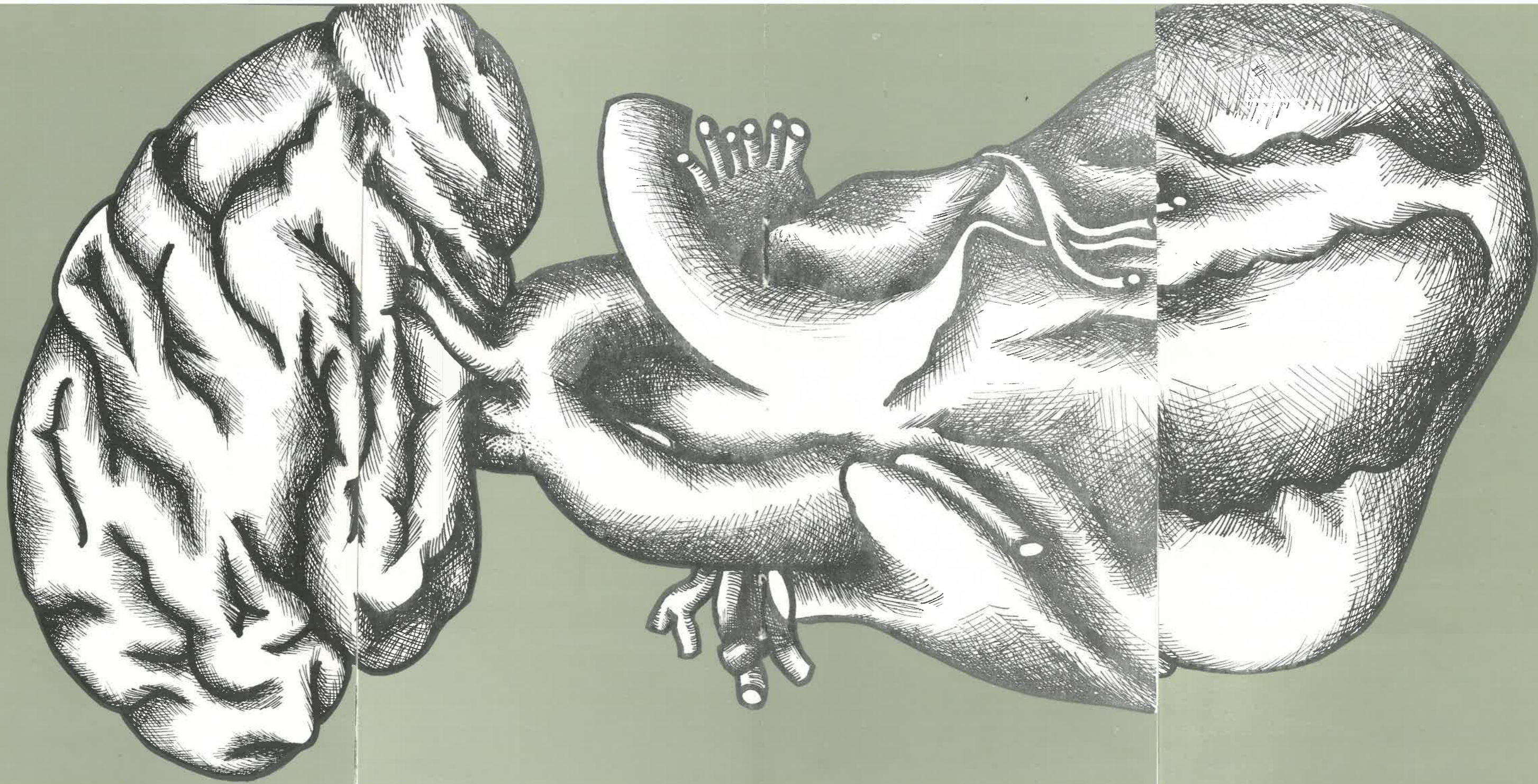
Výtvarník kostýmů: Věra Fáberová j. h.

Dramaturg: Vojtěch Kabeláč

Hudební spolupráce: Jaromír Šalamoun

Pohybová spolupráce: Karel Bednář j. h.

**Premiéra dne 10. dubna 1982
v Divadle Zdeňka Nejedlého**

PŘEDMLUVA KE KNIŽNÍMU VYDÁNÍ
„ČTRNÁCTÉHO HRABĚTE
GURNEYHO“

Divadelního kritika nemůže potkat nic vzrušivějšího, než když náhle a nečekaně narazí na vybušený plamen naprosto nového, vysoce kvalitního talentu. Stává se to velice zřídka. Například mně se to za dvacet let, co píšu kritiky, stalo jenom čtyřikrát. Po prvé šlo o premiéru hry Samuela Becketta „Čekání na Godota“ v Arts Theatre v roce 1955. Po druhé u hry „Ohlédni se v hněvu“ od Johna Osborna, která byla uvedena rok nato v divadle Royal Court. Třetí byla hra Harolda Pintera „Oslava narozenin“ v Lyric Theatre v roce 1958 a po čtvrté se mi to stalo u hry Petera Barnesese „Čtrnáctý hrabě Gurney“ v Nottingham Playhouse, kterou režíroval Stuart Burge na podzim roku 1968.

Zvláštní stránkou takového zážitku je, že člověk nic podobného nečeká. Vidět Johna Gielguda ve hře „Jak je důležité mít Filipa“ nebo Laurence Oliviera v Macbethovi, v jeho nejznamenitějším shakespearovském výkonu, je nezapomenutelný zážitek. V určitém smyslu v sobě i tento zážitek skrývá určitou neočekávanost, nikoli však nepředvídatelnost. Člověk, který se jde podívat na takové představení, nedokáže předem říct, který lidský aspekt si Olivier pro své zpodobnění Macbetha zvolí. Dokud jsme ho v této roli neviděli, nevěděli jsme, že nám tak působivě zpodobní člověka, který žije tak, že v okamžiku své smrti nemá přátele a nikoho, kdo by stál při něm. A předem jsme věděli, že to bude

s velikou pravděpodobností výkon nádherný a působivý, dokonce objevný. Věděli jsme to z toho prostého důvodu, že jsme Oliviera viděli při mnoha jiných příležitostech a rozpoznali jsme v něm možnosti transcendence.

Ten úchvatný večer v Nottinghamu na konci roku 1968 však přidal k všelijakým jiným radostem a triumfům i údiv a novost. Než se před začátkem „Čtrnáctého hraběte Gurneyho“ zvedla opona, nikdo zřejmě o autorovi této hry, o Peteru Barnesovi, v životě neslyšel. Nikdo v celém divadle zřejmě nevěděl, jestli je to absolvent univerzity, jestli napsal už nějaké jiné hry, nebo jestli dodělává poslední ročník školy, či je-li to starý devadesátiletý pán. Mně bylo naznačeno, že Barnes není příslušníkem aristokracie, ale to byla pouze domněnka vydedukovaná z faktu, že se Čtrnáctý hrabě Gurney“ staví nepřátelsky ke šlechtě. Mohla to být i dedukce mylná. Neboť představení, i když ne sama hra, mělo s horní vrstvou pevné svazky, přestože hra tuto vrstvu zesměšňuje.

Jednu z jejích nejrozkošnějších postav, neinteligentního Dinsdala, synovce třináctého hraběte Gurneyho, hráli postupně dva velice bystří mladí šlechtici, nejdřív Peter Eyre, jehož dědečkem byl Lord Acton, a pak, když pana Eyra vázala smlouva jinde, Jonathan Cecil, vnuk markýze ze Salisbury. Ale pan Barnes sám není potomkem Debrettovým, i když se v soukromí vyjadřuje velice dobromyslně o těch, co jsou. Napsal i jiné hry, jak jsem později zjistil, a je horlivým pracovníkem toho semeniště revoluce, čítárny Britského muzea. Ani tato informace toho moc neříká. Ale je to pořád víc, než se mi podařilo zjistit v den premiéry „Čtrnáctého hraběte Gurneyho“.

Při představení mi hra připadala jako hotové zjevení. Byl jsem natolik moudrý, abych předem nic neočekával, takže mě přímo ohromilo, že jsem naopak dostal všechno: vtip, patos, cynismus i sentiment, a to všechno spojené v dokonalou jednotu a přenesené do divadelního světa neobyčejného, jedinečného výtvaru pana Barnesese. Když Baudelaire hovoří o jednom herci z devatenáctého století, říká, že nejdůležitější podmínkou uměleckého díla, bez níž se žádné dílo neobejde, je energie neboli život. „Čtrnáctý hrabě Gurney“ pulsuje životem a energií od začátku až do konce. Ať je to hra jakákoli, mrtvá rozhodně není. Od chvíle, kdy se třináctý hrabě nešťastnou náhodou oběsí, přes ukřížování čtrnáctého hraběte, přes sporný zázrak a bitvu soupeřících bohů až k epizodě Jacka Rozparovače a ke striptýzu Marguerite Gautierové, v níž život jen jen jiskřil

Je paradoxní, že závěrečná scéna v horní sněmovně s těmi uprášenými lordy opředenými pavučinami, ospalými lordy, kteří jako by se měli v nejbližší chvíli rozpadnout na prach, je takřka nejživější ze všech.

V době, kdy se velká část energie divadelníků soustřeďuje na prosazování her, které nikdo nemá zájem zhlédnout, her pro publikum, které si žádnou hru zhlédnout nepřeje, bylo opravdovou rozkoší objevit drama, které má nejenom velkou myšlenkovou náplň, ale které je navíc vzrušující a zábavné. V divadle chybí už mnoho let děj a zápletka. Pan Barnes je tam vrací jak s elánem, tak s uměním. **Coup de théâtre**, který uvede na jeviště „Dámu s kaméliemi“, na přesnou narážku, je sám o sobě malý zázrak divadelního umění. Připravil nám takovou radost, jakou jsme už přes deset let

v divadle nezažili. A v okamžiku, kdy jsme uslyšeli odpověď čtrnáctého hraběte na otázku, proč si myslí, že je bůh, jsme okamžitě poznali, že se divadlu narodil nový duch, a člověk měl po celou hru v zádech příjemně mrazivý pocit, o němž se domníval, že už z divadla navždycky zmizel, pocit, že ho opravdu zajímá, jak to bude dál.

„Čtrnáctý hrabě Gurney“ je tedy nejenom nesmírně zábavný, ale má zároveň podivuhodnou filozofii. Je to živý prudký útok nejenom na nejvyšší vrsty společnosti, ale zároveň i na ty, kteří staví krutost nad soucit a považují násilí za morálnější než mír. Ukazuje nám, v čem je rovnováha, hloubka a moc. Spojuje v sobě nevázanost s jemností a představuje s největší pravděpodobností obrat dramatu druhé poloviny dvacátého století.

Harold Hobson

Vedoucí výroby a technického provozu: ing.
Ivan Bílek, vedoucí výroby kostýmů: Bohuslava
Čiháková, vedoucí dekoračních dílen: ing. Otto
Gruszka, jevištní mistři: Jan Benek, Zdeněk
Václavek, mistr osvětlení: Oldřich Malý, mistr
elektroakustiky: Bořivoj Wojnar, mistr vlásen-
kárny: Vojmil Nytra, mistr rekvizitárny: Eva
Wiesnerová, mistr garderoby: Zlata Nezhybová.

Program vydalo Státní divadlo v Ostravě,
nositel Řádu práce. Redakce programu:
Vojtěch Kabeláč. Obálka a grafická úprava:
Marta Roszkopfová. Fotografie: Josef Hradil,
typografická spolupráce: Antonín Mosler.

Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p.,
provoz 21, Ostrava 1, Novinářská 7.

Cena programu 3 Kčs.

Všechna práva k provozování tohoto díla
zastupuje DILIA Praha.

